

POLITIKOS GAIRĖS INKLIUZINIAM ŠVIETIMUI DIEGTI

Rodiklių parengimo iššūkiai ir galimybės

Projekte, pavadintame „Politikos gairės inkluziniam švietimui diegti“ (*angl.* Mapping the Implementation of Policy for Inclusive Education (MIPIE)), dalyvavo per 60 ekspertų, kuriuos delegavo 27 Europos šalys. Jo rezultatas – pateiktos įžvalgos, reikšmingos inkluzinio švietimo politikos plėtrai ateityje. Būtent joms ir skiriama daugiausia dėmesio šiame dokumente, pristatančiame skaitytojui visų MIPIE projekto rezultatų santrauką.

Daugybė veiksnių pagrindžia politikos inkluziniam švietimui diegti gairių aktualumą:

- Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija (2006) kaip ir Europos strategija neįgalumo klausimais – 2020, taip pat Europos Tarybos numatyti strateginiai teisingumo švietime įgyvendinimo uždaviniai iki 2020 metų – šie dokumentai skatina visose šalyse diegti inkluzinio švietimo politiką. Šio lygio tarptautinės politikos direktyvoms diegti reikia sistemingos duomenų rinkimo ir jų analizės, įrodymų, kuriais būtų vadovaujama įgyvendinant atitinkamas inkluzinio švietimo plėtros nuostatas ir uždavinius.
- Esama visuotinio sutarimo, kad ilgalaikė inkluzinio švietimo plėtra turi būti grindžiama politikos formavimu, besivadovaujančiu įrodymais. Politikai, duomenis renkantis ir apdorojantis specialistai, mokslininkai supranta kaip svarbu rinkti duomenis nacionaliniu lygmeniu – tai ne tik atitinka tarptautinių organizacijų rekomendacijas, bet ir padeda užtikrinti nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu vykdomų veiklų sinergiją. Tačiau, nors ir akivaizdi duomenų rinkimo būtinybė, metodai ir procedūros, kurie būtų veiksmingiausi, neaiškūs.
- Visos Europos lygyje veikiančios organizacijos turėtų bendradarbiauti ir reguliariai keistis informacija, stiprindamos vienos kitų pastangas ir nacionaliniu mastu vykdomą veiklą.
- Politikos formuotojams turėtų būti prieinama įvairaus pobūdžio informacija ir duomenys. Jie turėtų būti gaunami įvairiais būdais, renkami įvairių organizacijų nacionaliniame ir europiniame lygmenyse, analizuojami daugybe pūvių.

Visos šalys pripažįsta, kad užduotis sukurti gaires inkluziniam švietimui diegti yra sudėtinga, ji vienu metu turi aprėpti daugybę įvairių aspektų. Projekto metu suformuluoti konkretūs pasiūlymai galėtų tapti teminiu pagrindu išsamiems ir ilgalaikiams tyrimams, kurių metu taip pat būtų renkami kokybiniai ir kiekybiniai duomenys. Jie padėtų pagrįsti Europos ir nacionaliniu lygiais inicijuojamas veiklas – panašiai kaip Eurostat apklausos, kurios dėmesio centre specialiujų ugdymosi poreikių turinčių asmenų ugdymas ir mokymas, duomenys.

Gali būti išskirta visa eilė sričių, apie kurių būklę ir pokyčius ateityje reikėtų rinkti duomenis nacionaliniu ir europiniu lygmenimis. Apie šias sritis ir galimas joms tobulinti priemones bus rašoma sekančiuose skyriuose.

Toks modelis įgalintų parengti nacionalinius ir tarptautinius rodiklius, kurie padėtų:

- Suprasti šalių švietimo sistemų skirtumų poveikį procesui;
- Identifikuoti šalių švietimo sistemose esančius inkliuzinio ugdymo diegimo panašumus;
- Pailiustruoti įvairių švietimo sistemos viduje esančių elementų poveikį inkliuzinio švietimo diegimui. Pavyzdžiui, tokių kaip švietimo centralizacijos laipsnis, mokytojų rengimas, mokyklos autonomija ir organizacinė kultūra, išteklių, skiriami turintiems SUP mokiniams ugdyti.

Svarbiausia, kad šalys galėtų šiuo modeliu naudotis ne tik duomenims rinkti ir apdoroti, bet ir stebėti ar nepažeidžiamos mokinių teisės, koks inkliuzinių švietimo sistemų veiksmingumas.

Mokinių teisių stebėseną

Ateityje duomenys turėtų būti renkami ir apdorojami atsižvelgiant į Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (2006) nuostatas, nes šis dokumentas vis labiau įtakoja ir nacionalinę teisėkūrą. Todėl gairių inkliuziniam švietimui diegti rengimas neįmanomas be rodiklių, įrodančių, kad švietimo sistemos teisingos SUP turinčių mokinių atžvilgiu.

Įmanoma išskirti šias esmines teises, susijusias su modelyje paminėtais indėliu, procesu, rezultatais ir išdavamis:

- *Indėlis gali būti laikomas atitinkančiu teisingumo kriterijū, jeigu SUP turintiems mokiniams užtikrintas švietimo sistemos prieinamumas ir jų dalyvavimas ugdymesi nesegreguotoje aplinkoje;*
- *Procesas atitinka teisingumo kriterijū, jeigu SUP turintys mokiniai turi įvairių ugdymosi ir mokymosi galimybių pačioje švietimo sistemoje ir, atsižvelgiant į poreikius, jiems teikiama reikiama pagalba;*
- *Rezultatai atitinka teisingumo kriterijū, jeigu SUP turintiems mokiniams sudarytos sąlygos siekti kuo geresnių mokymosi rezultatų, gerų akademinų ir socialinių rezultatų, sėkmingai pereiti iš vienos švietimo pakopos į kitą;*
- *Išdavas atitinka teisingumo kriterijū, siejamą su asmens savarankiškumu formaliajame švietime ir po jo, ypač su SUP turinčių mokinių galimybėmis įsitraukti į veiklą, padedančią visaverčiai dalyvauti platesniame visuomenės gyvenime.*

Mokinių teisių užtikrinimo gairėse turi būti numatyti kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai, atspindintys:

- Dalyvavimą ugdymo ir profesinio mokymo programose;
- Pagalbos ir apgyvendinimo paslaugų prieinamumą;
- Sėkmingą patirtį ugdymesi ir mokymesi, galimybes pereiti iš vienos švietimo pakopos į kitą;
- Galimybes įsitraukti į bendruomenės gyvenimą, organizacijas, visuomeninę veiklą.

Šiuolaikiški ir pagrįsti kiekybiniai dalyvavimą atspindintys rodikliai

Įvairių šalių pateikta informacija rodo, kad įmanoma nustatyti kriterijų rodiklį, parodantį kiek mokyklinio amžiaus mokinių dalyvauja bendrajame ugdyme (įprastose mokyklose) nacionaliniu ir Europos lygmeniu. Šis rodiklis gali būti nustatytas remiantis jau renkamais duomenimis ir jis nusako *kiek procentų mokinių, turinčių SUP, mokosi segreguotose švietimo įstaigose*. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros šalys narės suformulavo darbinį segreguoto ugdymo apibrėžimą: jeigu mokiniai, kuriems nustatyti SUP, didžiąją dalį savo dienos mokykloje – 80% ar daugiau – mokosi specialiosiose klasėse ar specialiosiose mokyklose, laikoma, kad jie mokosi segreguotoje aplinkoje.

MIPIE projektas atskleidė, kad šiuo metu bene paprasčiausia palyginti šalių pateikiamus duomenis apie SUP turinčius mokinius, ugdomus segreguotoje aplinkoje. Šių duomenų analizė gali atskleisti tendencijas švietimo aprūpinimo ir inkluzinio švietimo plėtros srityse.

Tačiau duomenys apie dalyvavimą taptų daug naudingesni, jeigu sistemingiau būtų renkami klasės ir/ar mokinio lygmeny. Atrodo, kad rodikliai tinkami švietimo politikai ne visuomet gali būti lyginami tarpusavyje – tiek tarp šalių, tiek ir ilgalaikių duomenų rinkimo procedūrų metu – bet jie turėtų parodyti dalyvavimą inkluziniame ugdyme/mokyme, o ne segreguotoje aplinkoje.

Remiantis argumentais už visų mokinių teises ir teisingumo principų įgyvendinimą švietime, ateityje duomenys turėtų būti renkami orientuojantis į inkluzinį švietimą, kuriame gali dalyvauti visi mokiniai.

Rodiklis, pagrįstas duomenimis, kuriuos šalys, tikriausiai, surinktų, galėtų atspindėti *procentą tam tikros amžiaus grupės mokinių (pvz., 9 ar 14 metų amžiaus) ugdymų bendrojo ugdymo programose drauge su savo bendraamžiais ne trumpiau nei 80% mokymosi laiko*. Duomenis galėtų pateikti visos šalys, kurios laikytųsi susitarimo nuostatų: arba duomenys būtų renkami apie visus tam tikro amžiaus mokinius arba naudojantis atrankos metodu.

Toks rodiklis turėtų nemažai privalumų: jis atskleistų situaciją klasės lygmeny, kuri patvirtintų nacionalinio ar regioninio lygmens duomenis ir apimtų visus mokinius (ne tik, kuriems nustatyti SUP) todėl remtųsi inkluzijos, o ne atskirties nuostata.

Viena iš MIPIE projekto išvadų, kad kiekybinių duomenų rinkimas aukščiau minėtam rodikliui pagrįsti būtų pateisinamas ir naudingas, ir artimiausioje ateityje šį rodiklį jau būtų įmanoma turėti Europos lygiu.

Švietimo sistemų palankumo inkluzijai diegti stebėseną

Duomenys, renkami nustatyti švietimo sistemos palankumą inkluzijai diegti, turėtų atspindėti įvairias sritis: nuo pirminio mokinio poreikių vertinimo procedūros iki nuolatinės mokinių ir jų tėvų, artimųjų įtraukties į ugdymo procesą, taip pat ugdymosi aplinkos veiksmingumą nugalint kliūtis ir padedant kiekvienam mokiniui prasmingai ugdytis.

Nacionalinio lygmens duomenys turėtų:

- Palengvinti planavimą ir materialinių bei žmogiškųjų išteklių panaudojimo stebėseną;
- Nustatyti mokytojų rengimo efektyvumą;

- Įvertinti indėlio į švietimą pagrįstumą ir efektyvumą.

Mokyklos lygmens duomenys turėtų:

- Suteikti mokytojams ir mokyklos darbuotojams naudingos informacijos, padėsiančios planuoti reikiamą pagalbą ir finansavimą;
- Pateikti aiškių įžvalgų apie tėvų ir mokinių galimybes visaverčiai dalyvauti ugdymo procese.

Nagrinėjant švietimo sistemų palankumo inkluzijai diegti lygius, nustatomas indėlio į švietimą sąryšis su išlaidų pagrįstumu ir efektyvumu, pagal atitinkamą deskriptorių, kuriame nurodyta ką vertėtų finansuoti.

Ugdymo procesas susijęs su keturiais esminiais aspektais ir atitinkamais deskriptoriais:

- 1 - Atvirumas įvairovei, kurį esant įrodo duomenys apie priimtus mokinius;
- 2 - Ugdymosi kokybė, kurią liudija vertinimo duomenys;
- 3 - Pagalbos kokybė, kurią esant įrodo išteklių pagalbai teikti ir jos teikimo planavimo duomenys;
- 4 - Mokytojų darbo veiksmingumas, kurį atskleidžia duomenys apie ugdymo/mokymo kokybės vertinimą.

Duomenų rinkimas Europos lygmeniu

Atsižvelgus į visus MIPIE projekto siūlymus, galima suformuluoti tam tikrą darbotvarkę. Pagal ją Europos lygmeniu turėtų būti tobulinamas duomenų rinkimas, pagrįstas visų nacionalinio ir Europos lygmens šios srities pastangų sinergija. Duomenų rinkimas Europos lygiu įmanomas tik turint išbaigtą ir darnią tokios veiklos strategiją, kad veiklos galėtų būti vykdomos pagal tam tikrus terminus: trumpalaikį, vidutinės trukmės ir ilgalaikį.

Šiuo metu renkami Eurostat kiekybiniai duomenys SUP turinčių ugdymą/mokymą galėtų būti trumpalaikės duomenų rinkimo strategijos pagrindu. Reikėtų išsiaiškinti ar reikiamų duomenų galima rasti, ieškant naudingų duomenų esamų duomenų bazėse.

Vidutinės trukmės Europos lygio duomenų rinkimo strategija būtų grindžiama Jungtinių Tautų Neįgalųjų teisių konvencijos 24 straipsnio nuostatų įgyvendinimu. Reikėtų išnagrinėti, kurios informacijos labiausiai reikia, išsiaiškinti, kurie duomenys jau prieinami ir numatyti, kokį darbą reikėtų atlikti, kad būtų surinkti reikiami papildomi duomenys.

Ilgalaikė duomenų rinkimo strategija turėtų būti priimta bendru šalių, kurios vadovaujasi tomis pačiomis inkluzinio švietimo diegimo gairėmis, susitarimu. Anot MIPIE projekto ekspertų, šiuose šalių susitarimuose turėtų būti sutarta ir dėl sampratų, apibrėžimų ir metodų, kuriais remiantis būtų renkami duomenys nacionaliniu lygiu ir tai būtų tas „minimumas“, kurį šalys turėtų padaryti dėl tobulesnės duomenų rinkimo sistemos kūrimo.

Ši darbotvarkė remtųsi prielaida, kad inkluzinė švietimo sistema – tai kokybės imperatyvas, o įgyvendinant minėtą duomenų rinkimo strategiją, šalys gautų kiekybiniais ir kokybiniais duomenimis pagrįstų įžvalgų apie teisėkūros poveikį inkluzinio švietimo plėtrai ir inkluzinio ugdymo kokybę, t. y. apie realią mokinių teisių ir teisingumo švietime užtikrinimo būklę.

Kad ši darbotvarkė būtų pradėta sėkmingai vykdyti Europoje, reikėtų, kad šalys susitartų dėl keturių sričių klausimų:

- Nustatyti, kokių duomenimis grįstų įrodymų joms reikia nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyse;
- Nustatyti, kokie, jų nuomone, patys informatyviausi duomenys jau dabar yra prieinami ir kurių dar trūksta, jie kol kas nerenkami;
- Apibrėžti išsamių duomenų rinkimo procedūras Europos ir nacionaliniu lygmenimis;
- Aptarti duomenų palyginimo tarpusavyje aspektus.

Reikėtų daugiau logiškai pagrįstos sinergijos nacionaliniame lygmenyje ir tarp suinteresuotų grupių veiksmų, jeigu norima, kad nacionalinio lygmens duomenys atspindėtų tikrą padėtį mokykloje. Būtina išaiškinti, kodėl reikalinga rinkti tam tikrus duomenis nacionaliniame, regiono, mokyklos, klasės lygmeny.

Bet kurių duomenų rinkimas Europos lygmenyje turėtų remtis jau esamais nacionaliniais modeliais, būti susietas su Europos Sąjungos strateginiais darbais iki 2020 metų, Europos dokumentais, remtis UNESCO, Eurostat ir OECD duomenų rinkimo sistemomis, taip pat Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros ir kitais tarptautiniais duomenų rinkimo šaltiniais.

Ateityje darbas Europos lygmenyje turėtų paskatinti sinergiją tarp įvairių suinteresuotų grupių veiklos, nes dėl renkamų duomenų rūšių ir rinkimo procedūrų būtų susitarta. Sinergijai užtikrinti būtinos inkliuzinio švietimo politikos diegimo gairės, įgalinsiančias Europos organizacijas, dalyvaujančias duomenų rinkime, derinti veiksmus ir dirbti veiksmingiau, apibrėžti prioritėtines veiklos kryptis, dalintis žiniomis ir patirtimi. Tokio modelio diegimas – pagrinde besiremiantis Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros vykdoma veikla – siektų sustiprinti kitų Europos šioje srityje veikiančių organizacijų ir interesų grupių, veiklą, padėti šalims rinkti duomenis, susijusius su inkliuzinio švietimo diegimu, nacionaliniame lygmenyje.

Šaltiniai

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *European Disability Strategy 2010–2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe*. Com(2010) 636 Final

Council Conclusions of 12 May 2009 on a *Strategic Framework For European Cooperation In Education and Training (ET 2020)* (Oficialus leidinys C 119 Of 28.5.2009)

United Nations (2006) *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, New York: United Nations. Skaitmeninė versija: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

World Health Organisation (2011) *World Report on Disability*. Geneva: Switzerland. WHO

Šiame dokumente pateikta MIPIE projekto įžvalgų santrauka. Išsamią projekto veiklos ataskaitą *Mapping the Implementation of Policy for Inclusive Education: an exploration of challenges and opportunities for developing indicators* (2011) skaitmeniniu pavidalu galima parsisiųsti iš: <https://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

Spausdintų kopijų galima užsisakyti elektroniniu paštu Agentūros sekretoriatai: secretariat@european-agency.org

MIPIE projektas

Iš politikos formuotojų reikalaujama pateikti pavyzdžių, iliustruojančių kaip teisėkūra skatina inkluzinio švietimo diegimą, todėl būtina reguliariai rinkti ir sisteminti kokybinę ir kiekybinę informaciją, galinčią padėti atsakyti į esminius klausimus. Be to, šalys ja galėtų remtis, brėždamos savo švietimo sistemų plėtros gaires ilgalaikėje perspektyvoje, ji būtų panaudojama įvairių valstybių šios srities pažangai palyginti.

Projektą „Politikos gairės inkluziniam švietimui diegti“ (*angl. k. Mapping the Implementation of Policy for Inclusive Education*) (MIPIE) inicijavo ir vykdė Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. Projektą finansiškai rėmė Europos Sąjungos Comenius programa, buvo vadovaujamas sutartimi Nr.: 510817-2010-LLP-DK-COMENIUS-CAM. MIPIE truko 1 metus, jame dalyvavo 60 ekspertų, kuriuos delegavo 27 šalys:

Airija, Austrija, Belgija (flamandų ir prancūzakalbių bendruomenės), Čekija, Danija, Estija, Graikija, Islandija, Ispanija, Italija, Jungtinė Karalystė (Anglija, Škotija ir Velsas), Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Norvegija, Portugalija, Prancūzija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Vengrija, Vokietija.

Pagrindinis MIPIE projekto tikslas – remiantis jau esamomis nacionalinio ir Europos lygio duomenų rinkimo ir apdorojimo procedūromis ir – panaudojant projekto metu šalių surinktą informaciją – suformuluoti rekomendacijomis pagrįstą darbotvarkę. Ja būtų vadovaujamas renkant ir sisteminant duomenis nacionaliniame ir Europos lygmenyse bei planuojant inkluzinio švietimo diegimo priemones.

Politikos formuotojams iš 27 Europos šalių buvo pateiktos atitinkamos užduotys, ir jie turėjo:

- Išsiaiškinti, kokios būtent informacijos politikos formuotojams reikia;
- Nustatyti, kuri informacija jau dabar yra prieinama;
- Išskirti dabar prieinamos informacijos trūkumus, apibrėžti, kokių duomenų dar reikėtų;
- Pateikti išsamių siūlymų dėl šios informacijos galimo rinkimo ateityje ir jos panaudojimo nacionaliniams tikslams, brėžiant savo švietimo plėtros gaires ir Europos politikai – šalių pasiekimams šioje srityje palyginti ir tendencijoms numatyti.

Įgyvendinant projektą buvo surengtos dvi konferencijos – 2010 m. gruodį Briuselyje ir 2011 m. kovą Budapešte. Jas abi organizavo priimančių šalių švietimo ministerijos ir jų metu buvo nagrinėjamos projekto įžvalgos ir galutinės rekomendacijos.

Išsami ataskaita apie projekto veiklas ir rezultatus, taip pat ir minėtas konferencijas, informacijos apie dabartinę šalių duomenų rinkimo praktiką analizė, visa kita su projekto įgyvendinimu susijusi medžiaga pateikta:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

© European Agency for Development in Special Needs Education 2011

Šį projektą finansiškai rėmė Europos Komisija. Šis dokumentas atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl Europos Komisija neatsako už jame pateiktos informacijos panaudojimą.